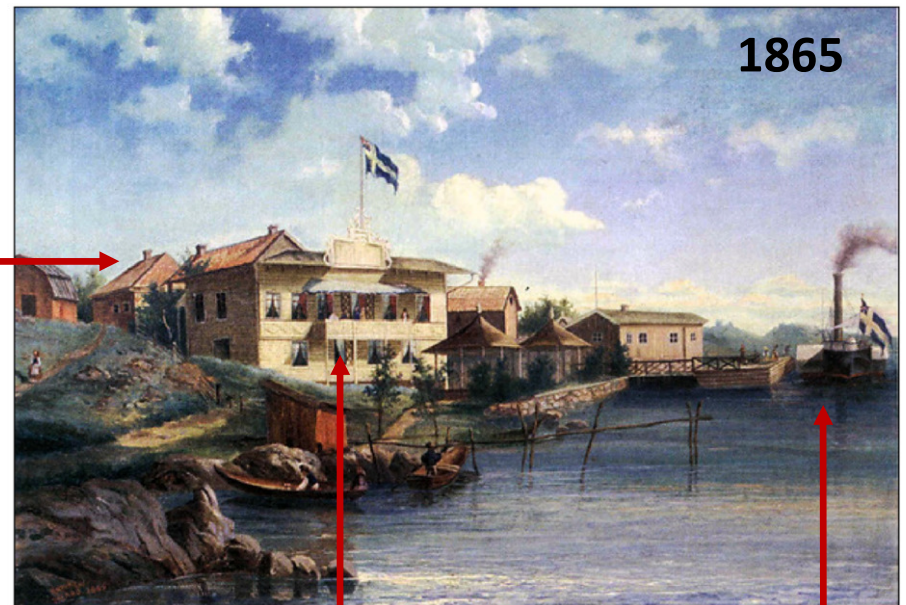


Dalarös första handelsbod

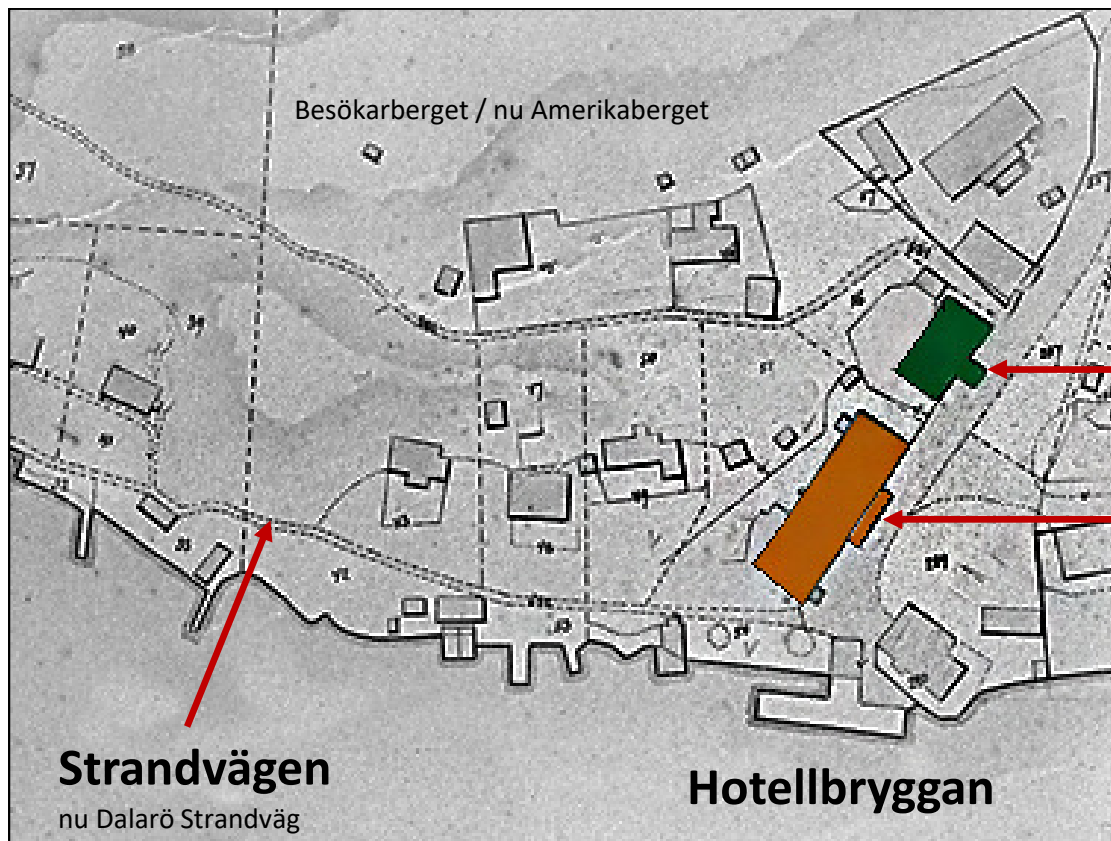


Dalarös första handelsbod låg i **Stenhuset**



1865

Karta 1877



Vy från dåvarande
Strandvägen.
Målning av konstnären
H. Nygren 1865.

Stenhuset

Gästgiveriet / Dalarö Hotell

Vid Hotellbryggan ligger en
hjulångare.

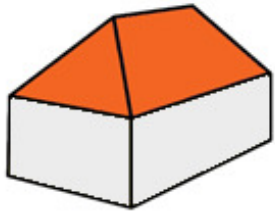


Nordamerika Gästgiveriet Stenhuset

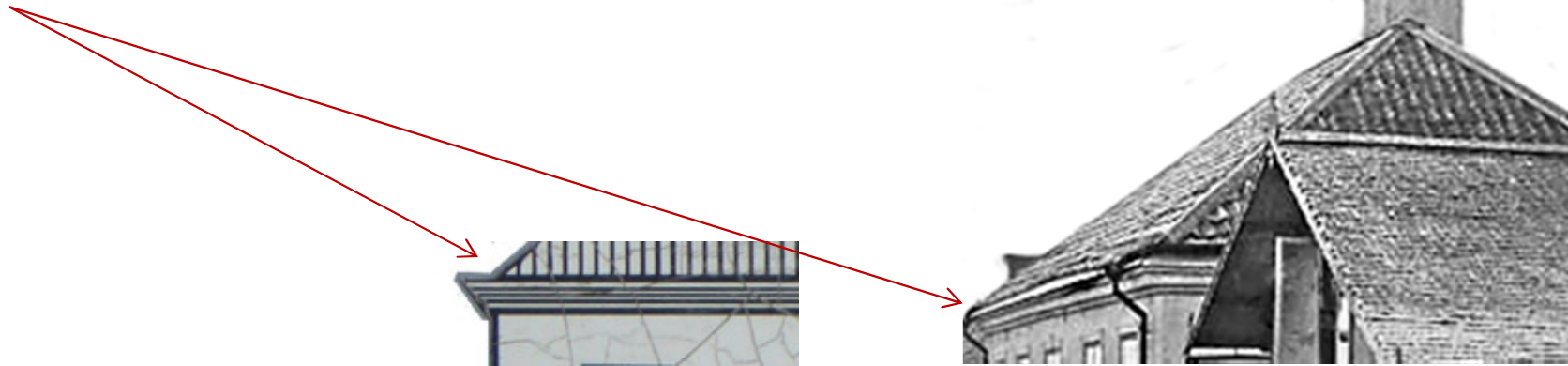
Dalarös första handelsbod låg i backen straxt ovanför gästgiveriet i det hus som i folkmun kallades Stenhuset eller Stenkrogen och var Dalarös första hyreshus. Orsaken till namnet Stenhuset var att huset var en tegelstensbyggnad. Stenhuset uppfördes 1810 av ägaren till gästgiveriet Carl Peter Blom, Smådalarö.

Byggnaden var i två plan med källare och vind. De fyra rummen i varje plan var grupperade runt skorstensstocken, så att varje rum kunde få kakelugn eller spis.

Stenhuset var ursprungligen en vacker byggnad med valmat tak med tegelpannor.



Både Stenhuset och Smådalarö Gård går i samma stil med en **takfris** löpande runt huset.



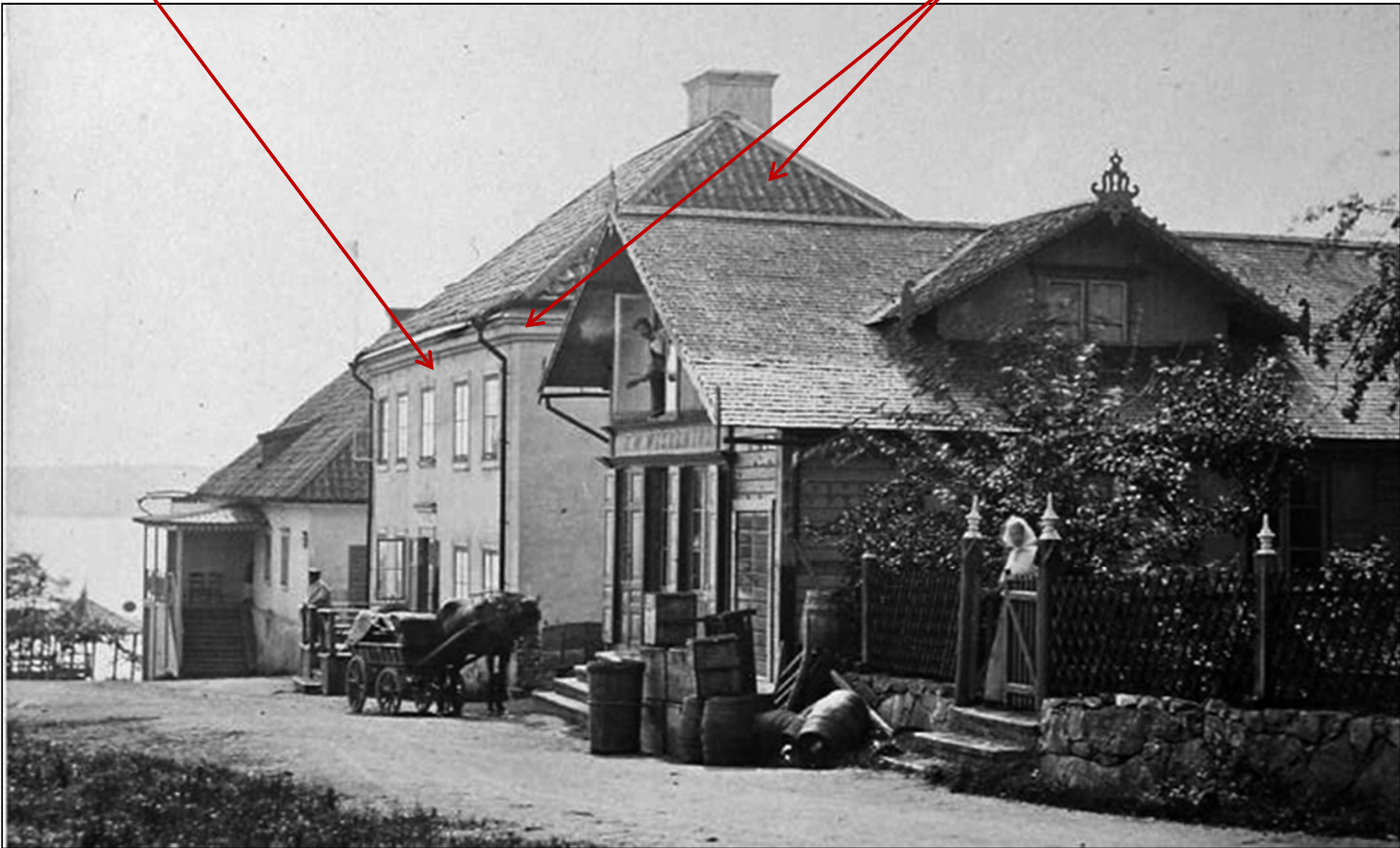
Någon gång före branden 1890, byggde man om Stenhusets valmade tak till sadeltak med plåttak.

Vindsvåningen försågs med två nya fönster på vardera gaveln och rum inreddes på vindsvåningen.



Stenhuset

Lutande tegeltak utan fönster och en takfris som löper runt hela huset.

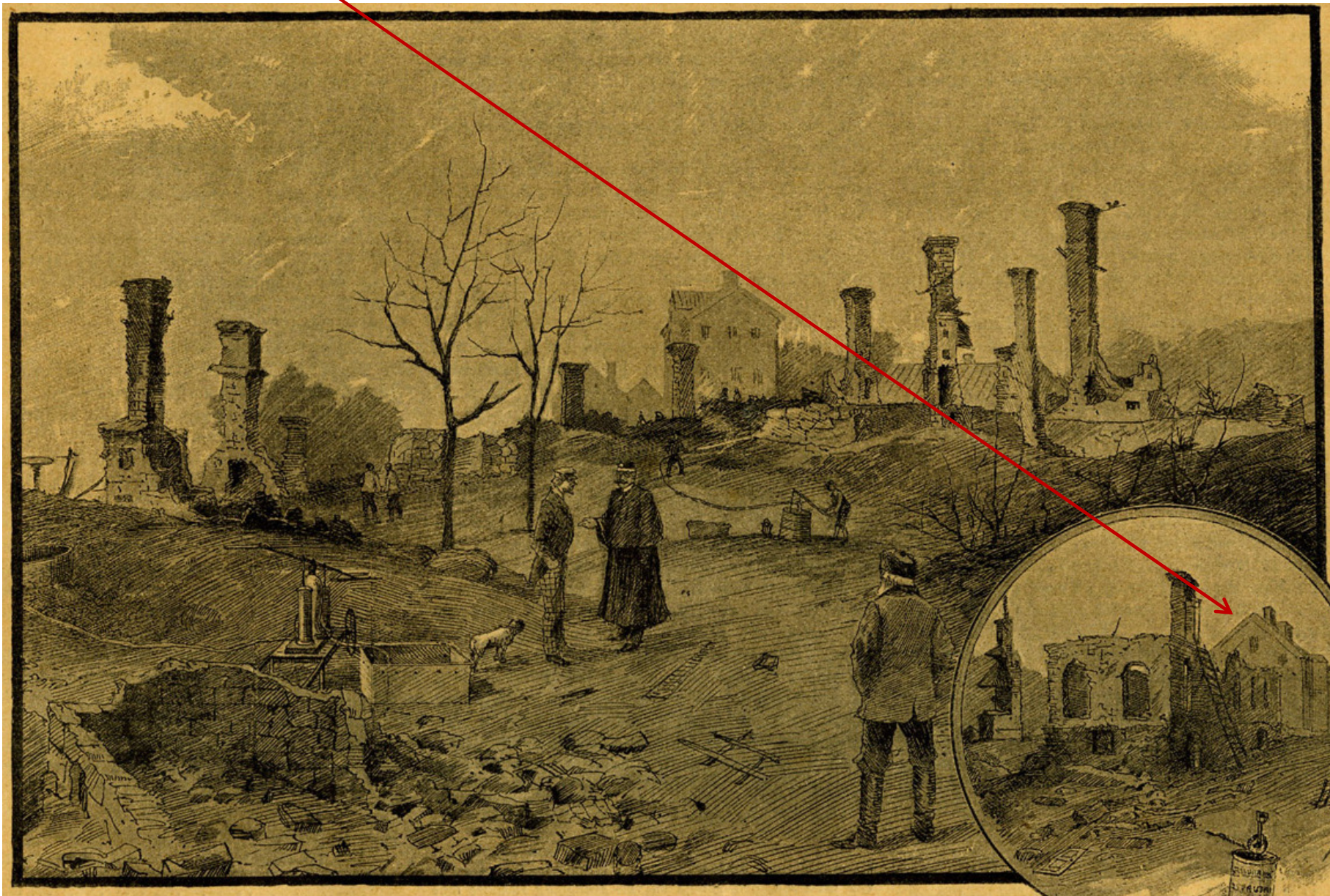


Stenhusets ursprungliga utformning.

Bakom Stenhuset syns Gästgiveribyggnaden som senare kallades Dalarö Hotell.

Den stora branden 1890.

Här ser man att taket redan var ombyggt när den stora branden rasade.



1890 ödelades 27 byggnader mellan Hotellbryggan och Fiskarhamnen på Dalarö.

Originalteckning är gjord av Henrik Reuter Dahl (1870-1925) för Svenska Familjejournalen / Svea nr. 42.

I samband med att husets tak och vindsvåningen ändrades tillkom även utbyggnaden med förstukvist och balkong på framsidan.



Efter tillbyggnad.



Före tillbyggnad.

Ägare av Stenhuset genom åren

Tomt 22

Stadsäga 54

Släkten Berg i 116 år

1810-1818 Carl Peter Blom

1818-1835 Anders Berg

1835-1876 Änkefru Anna Sofia Berg

1876-1899 Carl Gustaf Berg

1899-1926 Carl Gustaf Bergs sterbhus,

(Lotten Grundström, Maria Littorin, Gustaf Berg jr.)

1926-1945 AB Dalarö Hotell

1934-1954 AB Havshotellet

1954-1959 Byggmästaren Lars Lindström

1959-1963 Direktör Olof Tjärnlund

1963- Österhaninge Kommun



Fram till 1846 var handelsbodar på landet förbjudna.

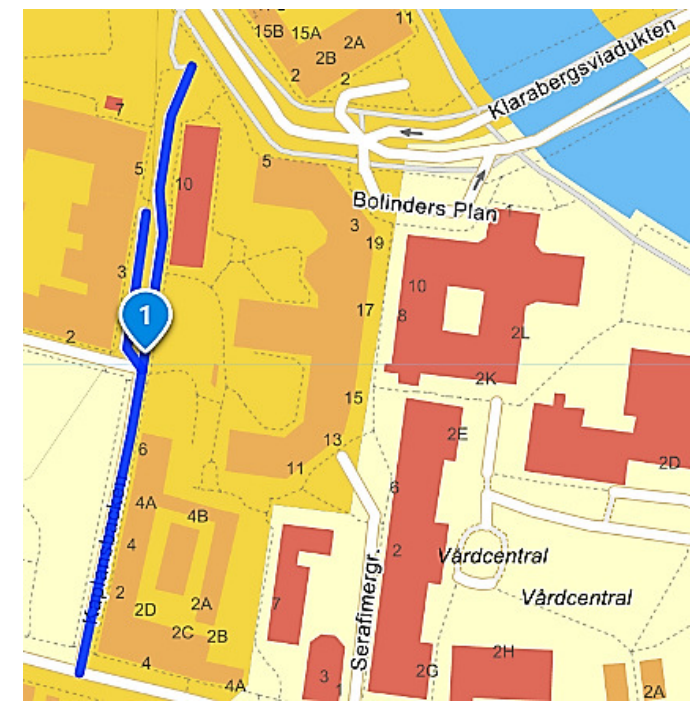
Men detta år blev det tillåtet att öppna en handelsbod om den låg minst 3 mil från närmaste stad eller köping.

Lagen antogs i december 1846, men trädde i praktiken inte i kraft förrän den 1 juli 1847.

Dalarö var ett utmärkt läge för en handelsbod i södra skärgården.

Detta insåg Nils Fredrik Blomberg, f. 1820 d. 1858, som endast var 26 år gammal, då han öppnade sin handelsbod i Stenhuset den 1 juli 1847.

Blomberg kom från Hälsingland och hade varit några år i Stockholm och arbetat i den äldre broderns handelsrörelse på Kungsholmen som handelsbetjänt.

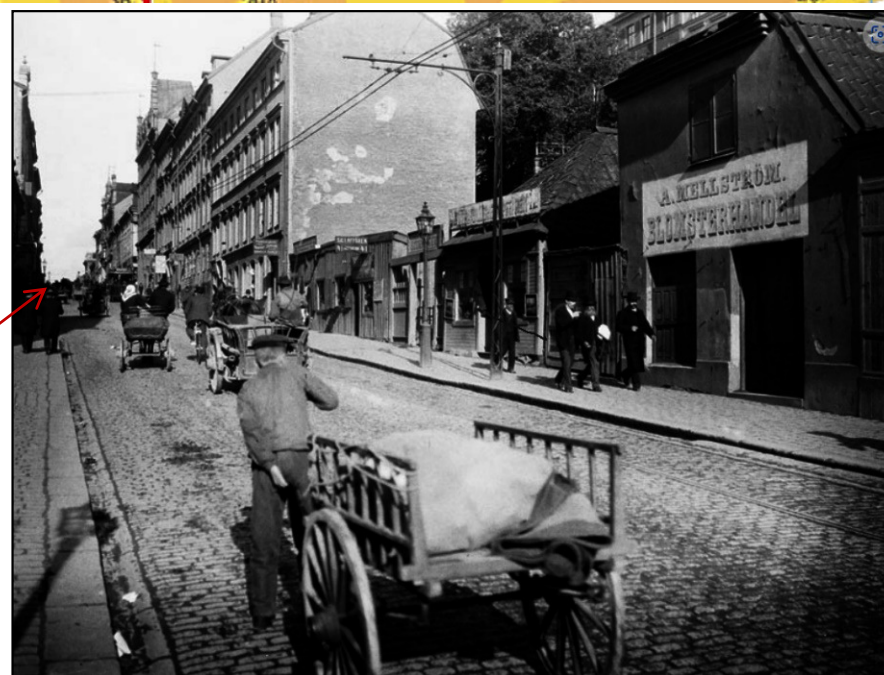


Här hade bröderna Blomberg sin handelsbod på Kaplandsgatan.

Vid etablering av handelsboden på Dalarö hade han hjälp och stöttning av äldre brodern Johan Peter Blomberg och av handlaren Anders Magnus Brink. Brink hade en stor handelsbod på Götgatsbacken 28 och var beredd att lämna krediter och levererade varor så att Blomberg kunde öppna.



Götgatan 28, okänt år.
Nu nr 32.



En bit längre upp på
vänster sida fanns
Brinks handelsbod.

Ett antal år senare fanns fortfarande en specerihandel kvar, men i annan regi.
Troligtvis var Brinks handelsboden lika stor.

NOTA
från

Stockholm den 189.....

C. Åkerholms
Specerihandel.

RIKSTEL. 653.
ALLM.TEL. 3460.

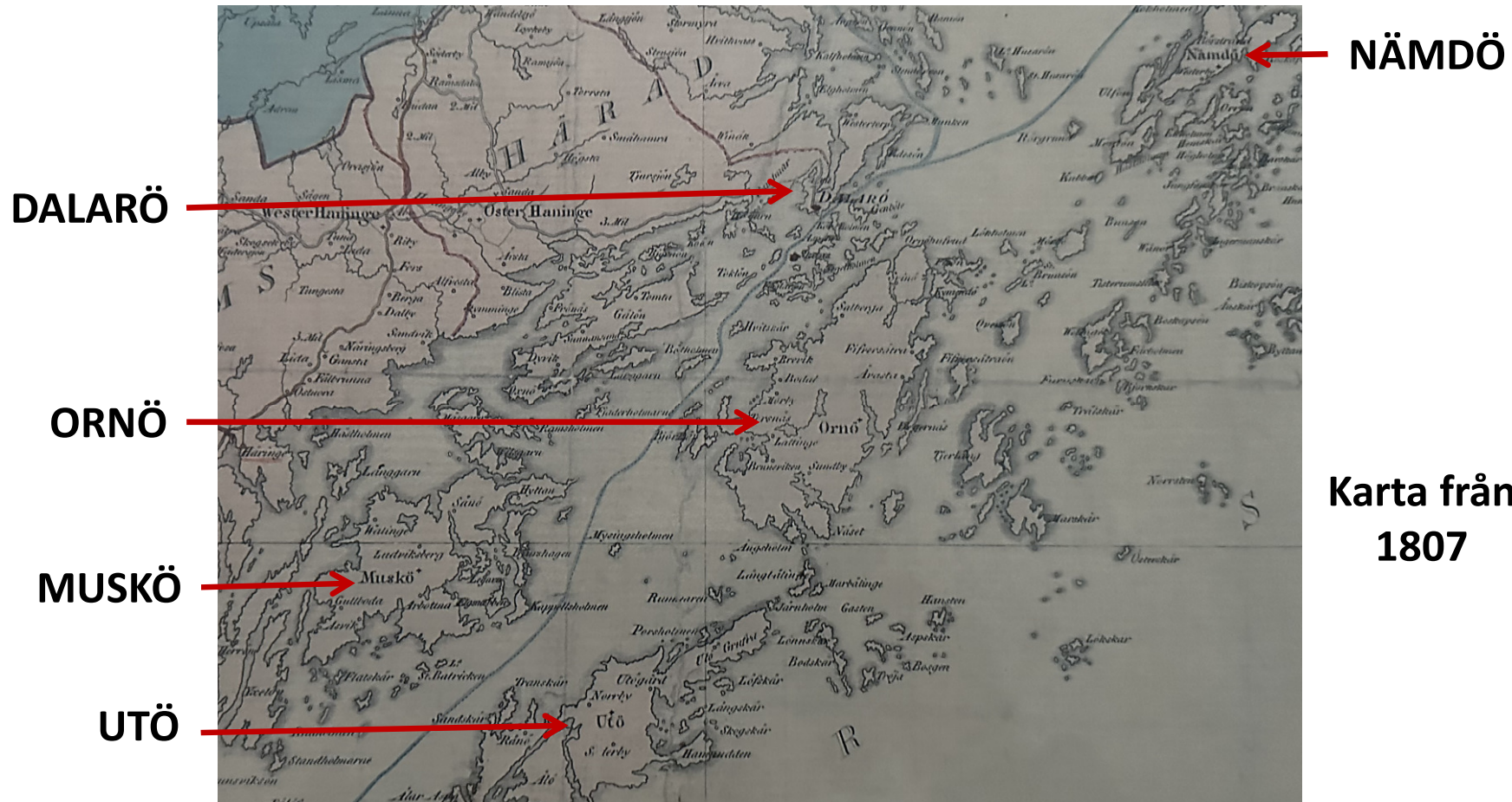
LAGER AF GEMENT
FÖRNYNING & ASFALT PAPP,
RÖDFÄRG, VITRIOL, LER, GIPS, KRITA, SOBA,
FÖNSTERGLAS, KULPARTIG HINUT

C. ÅKERHOLMS SPECERIHANDEL

Götgatan 28
STOCKHOLM.

567 1890, Åkerholms Specerihandel

Handelsboden kom att få en stor betydelse inte bara för lokalbefolkningen och sommargäster på Dalarö utan även för hela Södra skärgården med sockenöarna Nämndö, Ornö, Utö och Muskö.



Karta från
1807

Det går att följa Blombergs resor till Dalarö sommarmånaderna 1847 genom bevarade gästgiveridagböcker som gästgivare Johan Wiklund, Dalarö gästgiveri var skyldig att föra. Det rådde fortfarande passtvång i Sverige och för att resa ut ur den socken man var mantalsskriven i krävdes pastors eller länsmans medgivande och ett skriftligt respass.

TILL SVERIGE OCH NORRIGE
ÖVER-STÅTHÅLLARE
uti Kongl. Residence-Staden Stockholm

Rese-Pass
N: 2424
gällande för *Chy*
resan


PASSHAFAVARENS
Födelseort *Wärna*
Bosättsort
Ålder *27 år*
Längd *5 1/2 Tom*
Växt *små*
Hår *brunt*
Panna
Ansigt
Ansigtfärg
Ögon
Ögonbryn
Näsa
Munn
Haka
Särskilda kännetecken

Gör vederligt: att som *Tunnbindaren*
Nils Södergren
resan till till Sölvesborg

och derföre anhållit om Rese-Pass; Altså anmodas alla vederbörande, att låta bemänte *Chy*, fritt och obehindradt passera.
Stockholm den *29 Juli* Ett
Tusen Atta Hundra Fyrtio *åttio* (1848).

Namn-teckning: *Nils Södergren*

Lösen _____ Skilling
Passagerare-avgift _____
Charta Sig. _____
Summa _____ Banco.



Då det inte fanns passfoto på den tiden skulle det i respasset anges passinnehavarens födelseort, ålder, längd, växt, hårfärg, panna, ansikte, ansiktetsfärg, ögonfärg, ögonbryn, näsa, mun, haka och särskilda kännetecken.

Exempel på inrikes respass 1848.

Här utfärdat för tunnbindargesällen Nils Södergren av Överståthållaren i Stockholm och avser en resa till Sölvesborg. Kostnaderna för respasset; en lösenavgift på 16 Skilling och en stämpelavgift (charta sigillata) på 6 Skilling, dvs totalt 22 Skilling Banco.

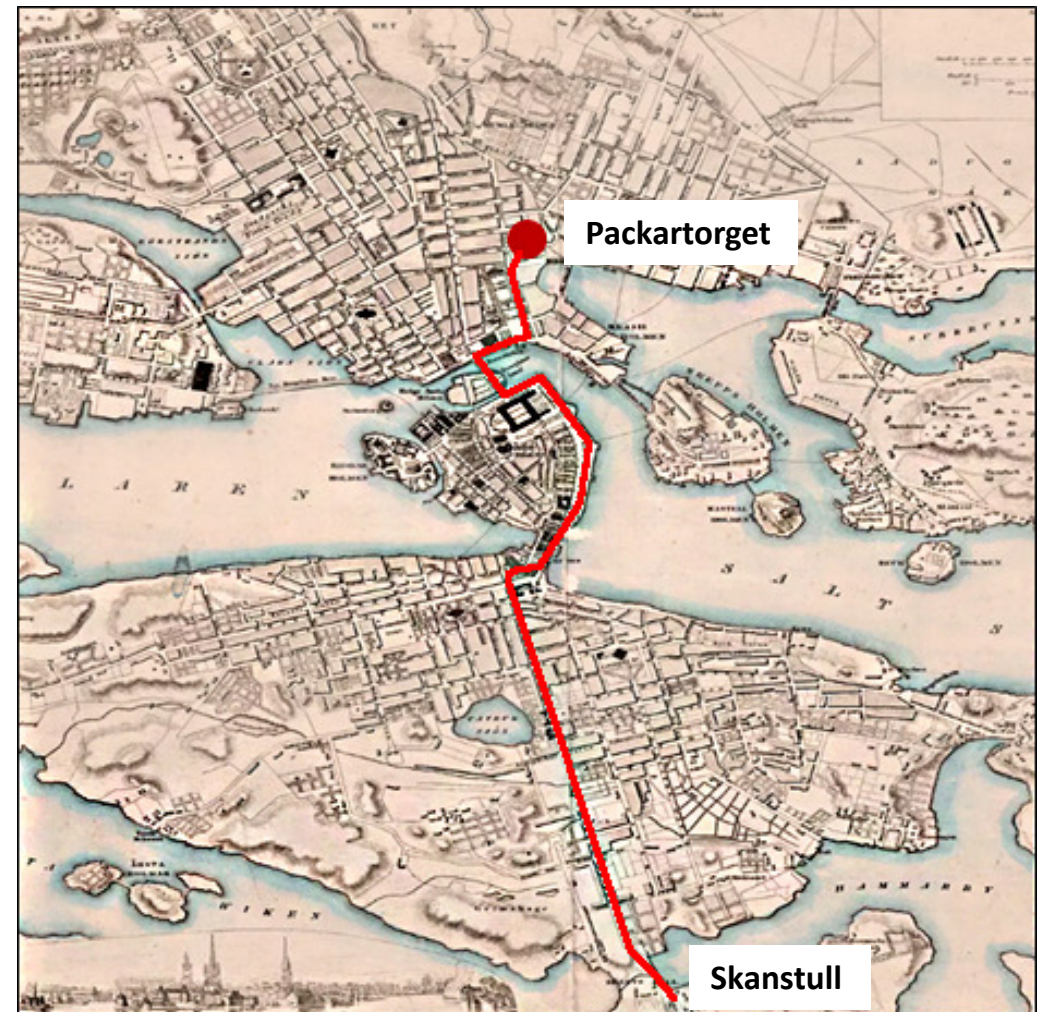
Ännu fanns ingen fast båtförbindelse mellan Stockholm och Dalarö, varför Blomberg fick lita på gästgiveriskjutsarna som utgick från Packartorget, som senare fick namnet Normalmstorg.

Här låg Stockholms stora och enda gästgiveri med tillhörande skjutsstation. Gästgiveriskjuts skulle tingas ett dygn innan resan.

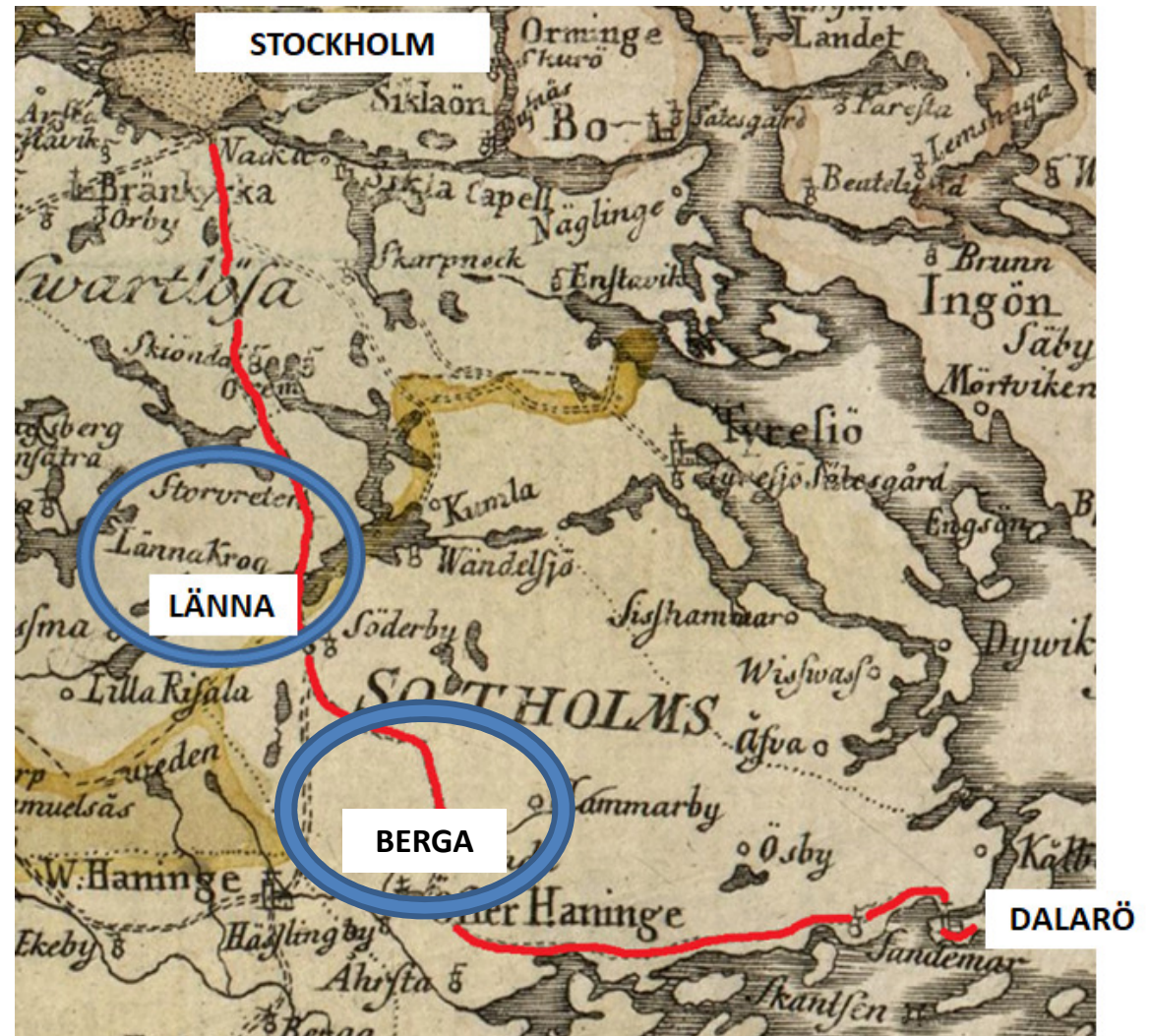
Färden söderut gick över Norrbro, längs Skeppsbron upp för Götgatsbacken och vidare genom Skanstull.



Packartorget / Normalmstorg 1893 då det fortfarande fanns skjutsar att anlita.



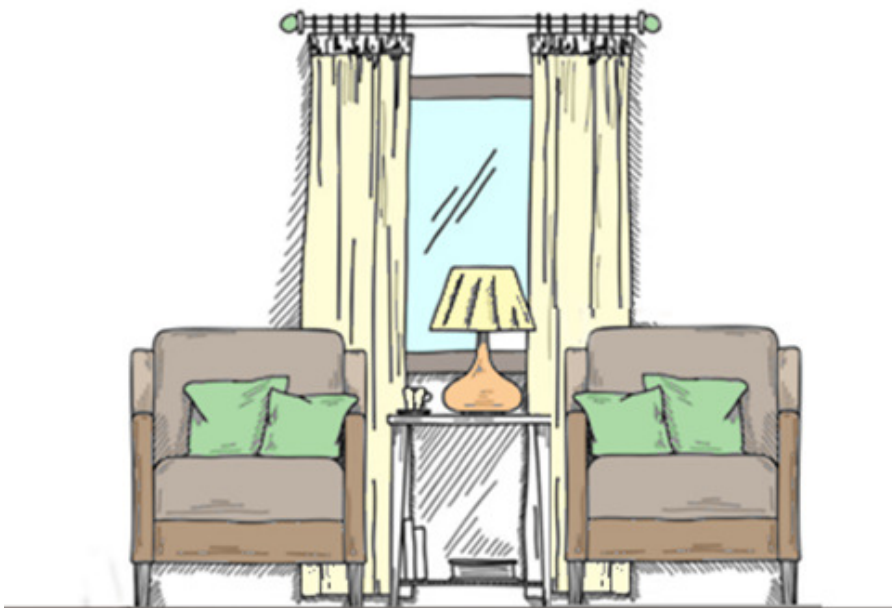
Det första skjutsbytet gjordes vid Länna gästgivaregård, där respasset noga kontrollerades. I gästgiveridagboken noterades namn, titel och resväg för den resande. Så bar det vidare ett par mil innan det var dags för ett nytt uppehåll vid Berga gästgivaregård. Här genomfördes samma procedur som tidigare, innan den tredje i raden av skjutskarlar fortsatte resan till Dalarö. Troligen tog det en hel dag att färdas de sex milen till Dalarö.



Dessa resor var nödvändiga för att få till stånd en hyresuppgörelse med änkefru Anna Sofia Berg, Smådalarö om att få hyra rummen i Stenhusets bottenvåning som passade till både handelsbod och bostad. Inredning och varor måste också vara på plats inför öppningen av Dalarös första handelsbod den 1 juli 1847, då lagen om fri etableringsrätt trädde i kraft.

Med till Dalarö flyttade hans syster Carolina, som var till stort stöd. Blomberg och systemen Carolina inredde då båda rummen som vette mot Gästgiveriet till bostad och kontor. Bottenvåningens två andra rum inreddes till butik och lager. Redan efter ett år anställdes handelsbetjänten Erik Rosén som stannade i många år och blev Blombergs högra hand.

I handelsboden anställdes också mamsell Sofia Nyberg från Storhult i Småland. Under år 1849 var inte mindre än nio personer verksamma i handelsboden.



Carolina förälskade sig i Erik Rosén och de båda gifte sig och startade en egen handelsbod i Djurhamn.

Handelsbetjänt Carl Johan Utterman från Vaxholm efterträdde Erik Rosén och efter systemen Carolina kom den yngre systemen Maria.



**Så här såg det
kanske ut i Dalarös
första handelsbod.**

Bild ur KF:s bildarkiv.
Västgötagatan 10
i Norrköping 1901.

Man lade stor omsorg om inredningen i handelsboden, som dominerade över varorna. Största delen av varorna doldes i draglådor, lagerutrymmen och i källaren. Belysningen utgjordes av takupphängda fotogenlampor. Hos Blomberg handlade de flesta på kredit och i nödfall kunde även ett handlån fås i reda pengar. Här kunde även skärgårdsborna sälja sina egna produkter och få pengar.



Interiörbilden visar en fondvägg med prydligt ordnade varor i vackra paket och burkar. Disken med stora uppläggningsytor och det outhärliga stället för omslagspapper. Butikschefen med mössa och stärkkragen framför dörren till lagret. Biträdet vid vågen och kassörskan vid skrivpulten, där pengarna förvarades i ett kassaskrin av trä. De flesta varorna såldes i lös vikt och vägdes upp.

Handelsboden blev samlingsplatsen på Dalarö där man träffade vänner och bekanta.

Här kunde man höra nyheter av alla slag från socknen, övärlden och även från hela landet.

Det var viktigt att inte bara komma hem med nyinköpta varor, man skulle också ha nyheter att berätta vid hemkomsten.



**Handelsman Nils Fredrik Blomberg blev snart en kraft att räkna med i Dalarö.
Redan 1849 var han invald som förtroendeman i sockenstämman och umgicks med byns
ståndspersoner som gästgivare Wiklund, kommandant Cedercrona, tullinspektör Bruce,
lotsålderman Hammarberg, postmästare Bratt, pastor Hofberg och läkare Broman.
Blomberg var social och umgicks med Dalaröborna som fick stort förtroende för honom.**



Vid fester underhöll Blomberg med att spela fiol och flöjt.

I denna annons från 1856 hänvisas till Handlaren Blomberg och Brink.

När socknen marknadsför Dalarö i nedanstående annons, lyfter man fram att Dalarö har två badhus, ett för varma bad och ett för kalla bad.

Att Dalarö har bra kommunikationer med ångbåt till Stockholm och att det finns en läkare på plats och ett apotek.

Att det finns god restauration på gästgiveriet, där tillfälle bereds för badgäster att spisa såväl efter matsedel som att hämta mat.

Av annonsen framgår också att en extra ångbåtstur planeras för de som önskar hyra rum på Dalarö.

Blomberg tycks ha haft en speciell ställning i samhället som dåtidens "turistchef".

Närmare upplysning kan erhållas af Handlaren Herr N. F. Blomberg på Dalarö, eller Handlaren A. M. Brink i Stockholm, Götgatan Nr 28.

Aftonbladet 1856-05-08

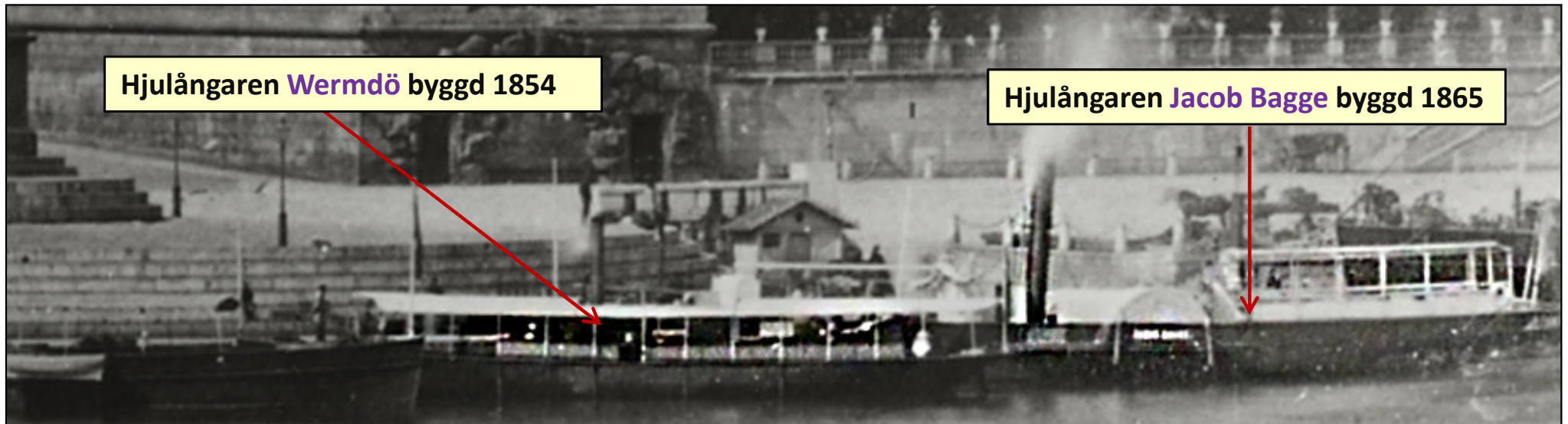
Saltsjöbad vid Dalarö.

Sedan numera vid Dalarö blifvit anlagde tvenne Badhus, ett för varma bad med fyra rum, och ett för kalla bad med fyra afklädningsrum jemte der utanför rymliga Bassiner uti djupt vatten, så är tillfälle för Badgäster att vid denna plats erhålla så väl kalla som varma bad under loppet af sommaren, från den 1 Juni till början af September.

Dalarö sunda läge med friska hafsvindar är vitsordadt såsom särdeles lämpligt till badort, så väl af Läkare som af dem, hvilka tillförene begagnat bad derstädes. Kommunikation med hufvudstaden är lätt genom Ångbåtar, som dagligen passera; dessutom blifver särskilt Ångbåt som går den inre farleden genom Skurö- och Stekksunden fram och åter på dagen, 4 å 5 gånger i veckan, då vägen tillryggalägges på mindre än tre timmar; vägen, så sjö som lands, erbjuder en vacker natur; hastig kommunikation med hufvudstaden erhålles genom den på stället varande telegrafan; dessutom finnes postkontor, så att bref, oberäknadt med ångbåt, äfven kunna med posten erhållas och besvaras två gånger i veckan. Garnisonsläkaren Hr Doktor Broman är på stället boende och lemnar läkarevård till dem som derom sig anmäla, emot särskild öfverenskommelse. Hr Apotekaren Kejser i Stockholm tillbandahåller under badtiden vid Dalarö så väl medikamenter som mineralvatten, och finnes numera god restauration, så att tillfälle är beredt för badgäster att spisa så väl efter matsedel som att hemta. Till underrättelse för dem, som önska besöka Dalarö för att betinga rum, må nämnas, att ångbåten litet längre fram kommer att göra en eller annan resa dit, sedan sjöfarten kommer i gång.

Närmare upplysning kan erhållas af Handlanden Herr N. F. Blomberg på Dalarö, eller Handlanden A. M. Brink i Stockholm, Götgatan Nr 28.

Under den första delen av 1850-talet hittade allt fler sommargäster ut till Dalarö när hjulångare började trafikera rutten Stockholm – Dalarö. Hjulångarna avgick från Logårdstrappan nedanför slottet. Vid kajen ligger hjulångarna Wermdö och Jacob Bagge.

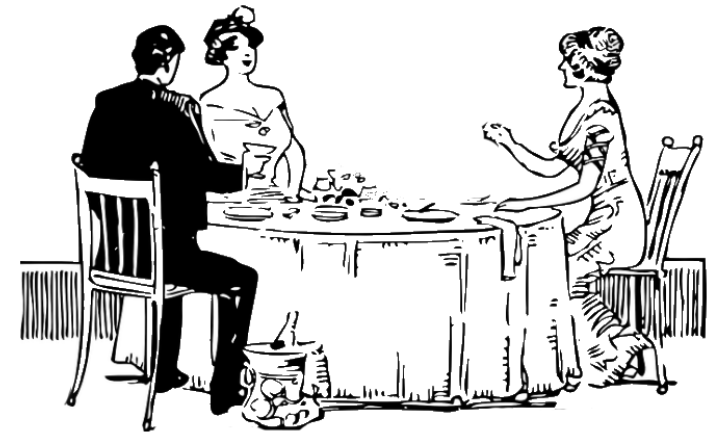


Dalarö fick regelbunden ångbåtstrafik 1852, med tre turer per vecka. Det var hjulångarna Ægir och Ran som sattes in på traden och som kunde ta 190 passagerare, fraktgodis och post. År 1855 blev de utkonkurrerade av den moderna nybyggda hjulångaren Wermdö.

ÅNGFARTYGET. W E R M D Ö
kommer att från och med den 1sta Juni i tillä vidare göra
regoliera turer emellan Stockholm och Dalarö, neml.
hvarje Söndag
» Tisdag } från Stockholm till Dalarö kl. 8 f. m.
» Onsdag & } » Dalarö till Stockholm kl. 7 e. m.
» Fredag }
» Lördag från Stockholm till Dalarö kl. 1 e. m.
» Dalarö till Stockholm kl. 7 e. m.
Onsdagarne anlöpes Gustafsbergs Fabrik vid fram-
och återresan. Dessutom kommer fartyget hvarje Måndag
morgon att afgå kl. 7 från Stockholm till Skara, och åter-
vänder kl. 8 f. m.
Ångfartygets turer före d. 1 Juni komma att oförtöfvadt
bestämmas.

Tidtabellen för Wermdö är från en annons från maj 1855 i Aftonbladet. Av annonsen framgår att Wermdö trafikerade Dalarö med fem turer per vecka. Brink kunde nu förse Blomberg på Dalarö med varor fem dagar i veckan.

De kräsna Stockholmarna krävde mat och dryck av samma sort och kvalité som i staden samt att kunna umgås i ordnade former i fin miljö.
För att detta skulle vara möjligt krävdes ett väl fungerande gästgiveri.
Detta hade Dalarö och att det också fanns en välförsedd handelsbod gjorde Dalarö ännu mer attraktivt för sommargästerna.



Blombergs handelsbod var en diversebutik med specerier, järnvaror och husgeråd. Viktiga basvaror var salt, socker, mjöl, kryddor, saltströmming, snus och lysfotogen. Men varefter sommargästerna för varje badsäsong ökade, utökades sortimentet med lyxartiklar som kaffe och vin.



Men det fanns en artikel som skärgårdsborna ansåg viktigare än allt annat och det var gevärskrut för sjöfågel- och säljakt.

För att få sälja krut var lagstiftningen rigorös.

Flera instanser måste godkänna ansökan och till sist måste sockenstämman godkänna ansökan.

Blomberg insåg betydelsen av att kunna erbjuda krut åt sina kunder och februari 1850 ansökte han om tillstånd.



Den 31 maj 1850 träffades man på gästgiveriet för att dryfta frågan.

Mest skeptisk var patron Carl Gustaf Berg, Smådalarö, som ifrågasatte lämpligheten av att förvara krut i källaren under handelsboden i Stenhuset.

Några sådana farhågor hade inte kommandanten Ulrik Cedercrona.

Krut var något han hade specialkunskaper om och var påläst om regler och föreskrifter. Efter kommandant Cedercronas föredragning tillstyrkte sockenstämman Blombergs ansökan.

Samma år den 15 september tillstyrkte myndigheterna Blombergs begäran att få hålla handgevärs- och pistolkrut till försäljning.

Skärgårdsborna kunde nu inhandla sitt gevärskrut för sjöfågel- och säljakt på Dalarö och slapp ta sig ända in till Stockholm.



Blomberg fick dras med det eviga springet i trappan upp till övervåningen där Dalarös första skola höll till och där skolläraren Thorben Bark hade sin bostad.

Vart efter handelsbodens verksamhet växte så växte också utrymmesproblemen.

Både handelsbod, kontor och bostad för Blomberg själv, sin syster och bodbetjänten skulle rymmas i de fyra rummen på bottenvåningen.

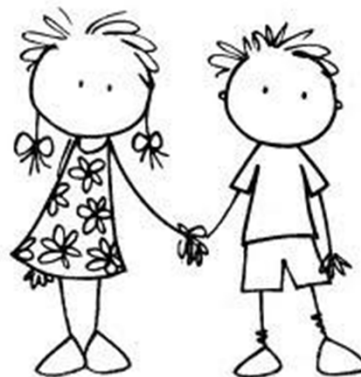
Denna trångboddhet gjorde att Blomberg försökte få skolan att flytta, så att han själv kunde hyra hela Stenhuset.

Problemet var bara att skolan hade ett hyresavtal som gällde till sommaren 1849.

Änkefru Berg hade på sockenstämman den 16 maj 1847 sagt upp de rum som skolan hyrde sedan den 30 juni 1844.

Hon tillät inte att skolan var kvar efter att den avtalade hyrestiden på 5 år gått ut.

Det var svårt nästan omöjligt att för någorlunda billigt pris få hyra en ändamålsenlig skollokal på Dalarö. Enda utvägen för socknen var att antingen bygga ett nytt skolhus eller inköpa en gård som kunde anpassas.



Den 16 januari 1848 försökte sockenstämman att lösa frågan.

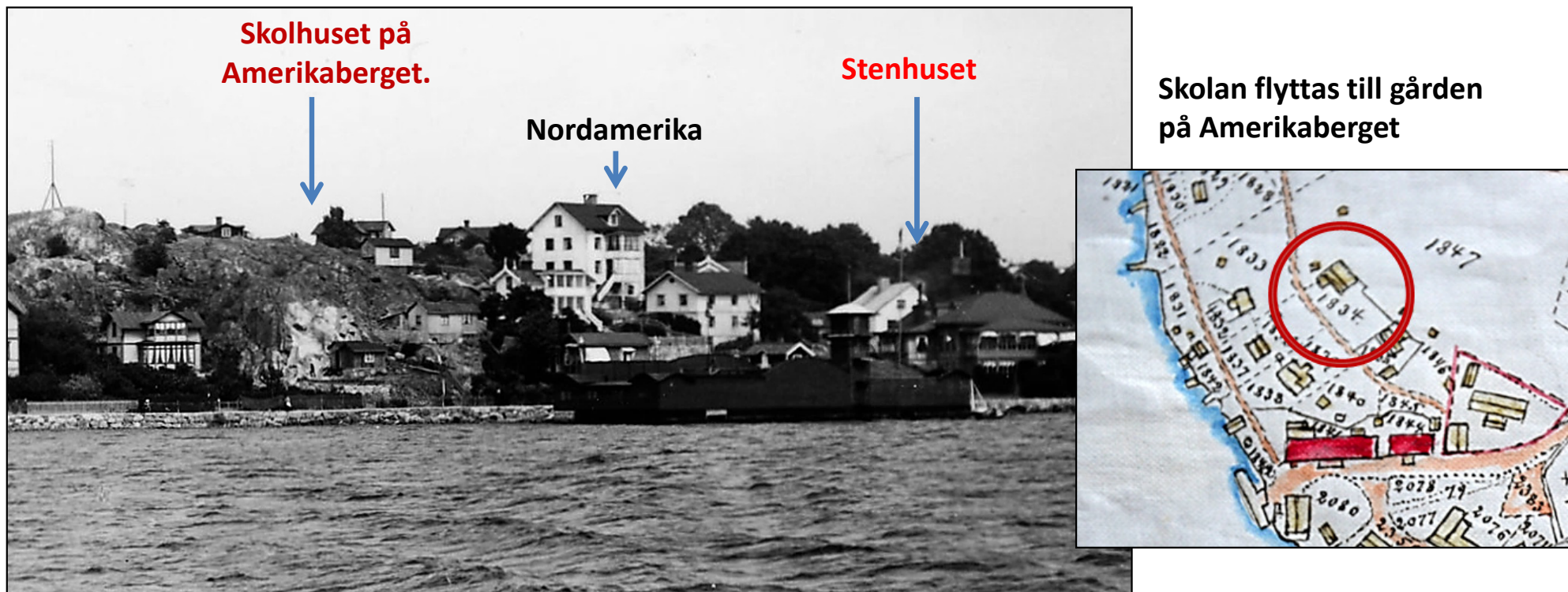
Under stämman kom man överens om att köpa den gård på berget ovan gästgiveriet som ägdes av bonden Jacobson i Svinock* på Ornö för 200 riksdaler.

* Svinock (Frälse under Sandemar.)

För att betala gården beslutades att ta en avgift på 16 shilling banco per mantalsskriven man och 8 shilling banco per kvinna.

Gården var i behov av reparationer och behövde anpassas för skolverksamhet. Tanken var att skolan skulle flytta till nya skolhuset juli 1848, men flytten blev försenad.

Då skolan till sist sommaren 1849 flyttade från Stenhuset till den nya skolhuset på berget kunde Blomberg äntligen disponera hela huset.



Handelsrörelsen gick bra och växte ur sina lokaler i Stenhuset varför Blomberg beslutade sig för att uppföra en ny fristående handelsbod.

En mindre tomt strax ovanför Stenhuset arrenderades av fru Berg på Smådalarö och pengar lånades upp för att finansiera bygget.

Sannolikt pågick byggnadsarbetena under vintern och våren 1857 – 1858 och handelsboden stod klar när första sommargästerna anlände.



Blombergs handelsbod vid sidan om Stenhuset med utsågade dekorativa detaljer. Handelsboden finns kvar och kallas i dag för Affärshuset och ägs av församlingen.

Sortimentet var imponerande men det var också skulderna, men Blomberg såg ljus på framtiden eftersom han hade en stor kundkrets.

Helt oväntat dog Blomberg den 9 november 1859 i lunginflammation efter en elakartad förkylning, bara 38 år gammal.

Hans handelsrörelse var då starkt skuldsatt och dödsboet tvingades i konkurs.

Den största långgivaren var Anders Magnus Brink på Götgatsbacken som levererade varor på kredit till Blomberg.

I samband med konkursen övertog Brink handelsboden, inventarier och varulager.

Det blev nu av största vikt för Brink att hitta en ny handelsman som var villig att ta över rörelsen för att minska förlusterna.

1858 hade en ung familj Westenius i Öregrund förlorat hela sin handelsrörelse och bostad i en brand. Efter branden hade de givit sig iväg till Stockholm.

Det var i detta sammanhang som Brink träffade Fredrik och Josefine Westenius som erbjöds att ta över Blombergs handelsbod med hela lagret till fördelaktiga villkor.

De erbjöds också att överta Blombergs bostad i Stenhuset.

Efter en borgensunderskrift av Josefines far övertog de 1859 Blombergs handelsbod på Dalarö.



Familjen Westenius kom snabbt igång med affärerna och flyttade med sin då 2-åriga dotter Alice in i Stenhuset 1859. Efterhand föddes i Stenhuset fyra syskon till Alice. Fredrik och Josefine med fem barn och barnflicka kom att bo 10 år i Stenhuset.



Stenhuset och Blombergs handelsbod som F. W. Westenius tog över.





**Handelsbodens skyltfönster med husgeråd och vinflaskor.
Några av de anställda står på trappan framför handelsboden.**

Enligt en gammal bestämmelse från Tyresögodsets tid som ägare till all mark på Dalarö var det inte tillåtet att avstycka tomtmark. När denna bestämmelse togs bort 1864 insåg Fredrik och Josefine att det nu fanns möjlighet att själva köpa tomt och bygga ett hus och tjäna pengar på uthyrning.

Straxt norr om Affärshuset, mitt emot kyrkan, fanns en tomt som de kom överens med änkefru Berg om att köpa.

Här uppfördes nu ett hus med 15 rum och 3 kök.

Huset kom att fungera som bostad åt familjen Westenius och som pensionat och fick namnet *Fredrikshäll*.

Inflyttningen ägde rum 1869.

Exteriört är byggnaden oförändrad sedan den byggdes och ägs i dag av församlingen.



Efter att Blomberg, Westenius och skolbarnen flyttat ut ur Stenhuset fortsatte det som hyreshus i familjen Bergs ägo ända fram till 1926, då övertogs huset av AB Dalarö Hotell.



1926-1945 AB Dalarö Hotell
1934-1954 AB Havshotellet
1954-1959 Byggmästaren Lars Lindström
1959-1963 Direktör Olof Tjärnlund
1963- Österhaninge Kommun

Så var det



Före 1890.

SLUT

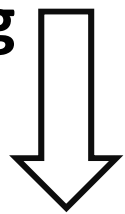
Sammanställt av
Klas Rosberg
Olle Dolk
Anders Bengtsson
Bl. a. från underlag
av Lennart
Jarnhammar.
2023

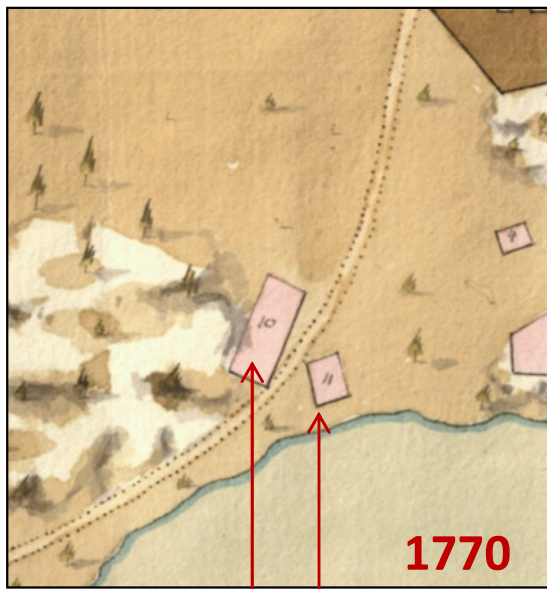
Samma vy 2023





Nu ett litet tillägg

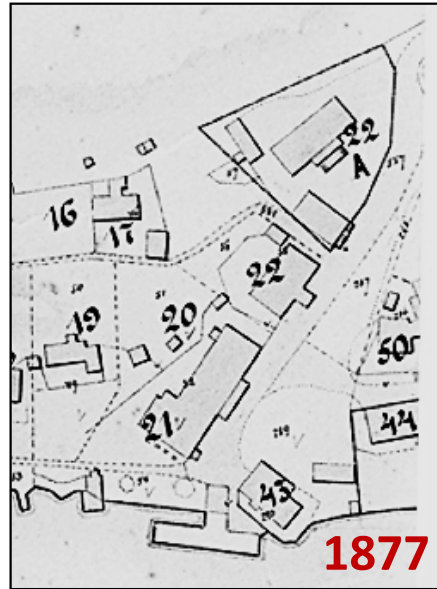




1770

Krog

Gästgiveri



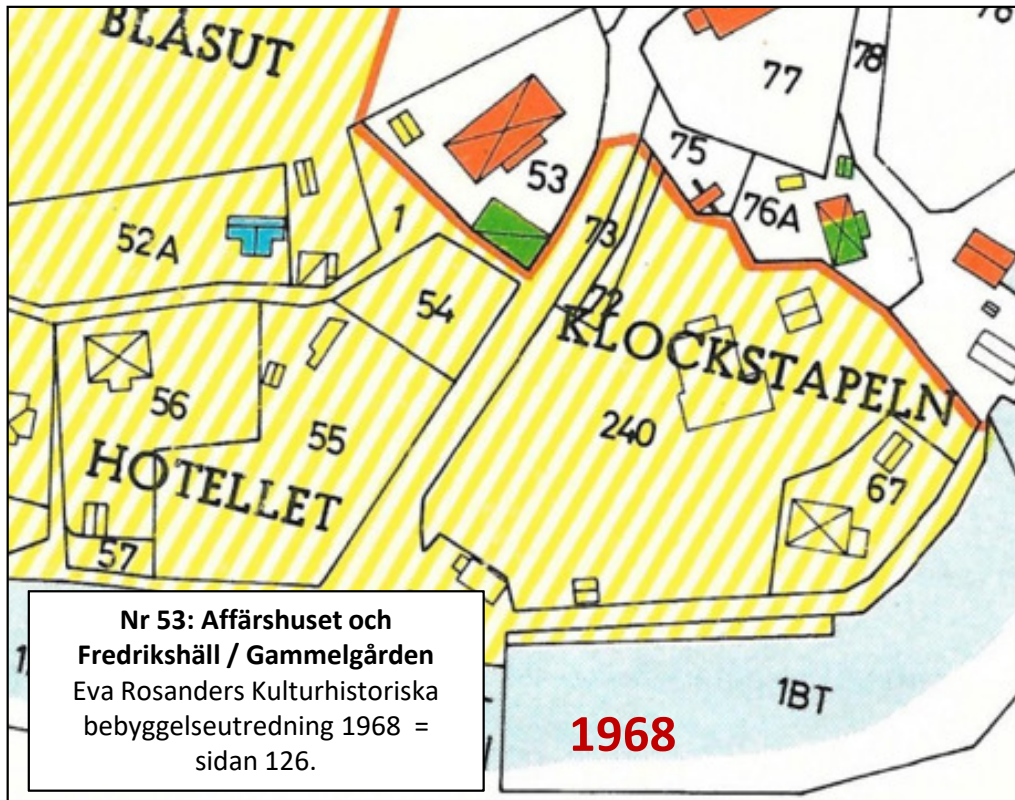
1877



1911



2023



1968

Nr 53: Affärshuset och Fredrikshäll / Gammelgården
Eva Rosanders Kulturhistoriska bebyggelseutredning 1968 = sidan 126.

Gästgiveri / Hotell

Jordeboksnummer 21 / Stadsäga 55
Revs 1965

Stenhuset

Jordeboksnummer 22 / Stadsäga 54
Dalarö 2:121
Revs 1965

Affärshuset Ingår i Fredrikshäll

Fredrikshäll / Gammelgården

Jordeboksnummer 22A / Stadsäga 53
Dalarö 2:121, Odinsvägen nr 5

Lanthandeln i Sverige

Utan lanthandlare skulle Sverige inte ha blivit vad det är idag. De som under 1800-talet öppnade en handelsbod bidrog till att Sverige utvecklades till en av världens främsta ekonomier. Lanthandlarnas viktigaste uppgift var att hålla folk med varor. Men man köpte också lokalt producerade varor.

Välbeställda handlare kunde t.o.m. låna ut pengar. Handelsmannen kunde bedriva flera olika typer av affärsverksamhet.



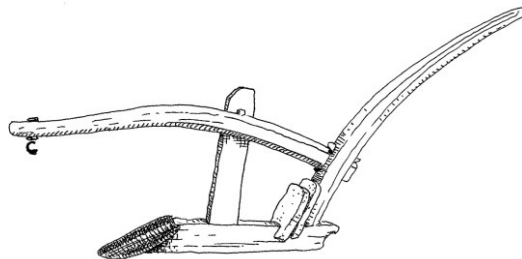
Lanthandelns expansion

Vad är en lanthandel? Från början betydde ordet bara att handel bedrevs utanför stadens gränser. Fram till 1846 var handelsbodar på landet förbjudna.

Men detta år blev det tillåtet att öppna en handelsbod om den låg minst 3 mil från närmaste stad. Lagen antogs december 1846, men trädde i praktiken inte i kraft förrän den 1 juli 1847.

När man 1847 för första gången räknade antalet lanthandlare fanns 960 stycken runt om i Sverige. År 1860 hade antalet fördubblats till 2.100. När man 1864 fick rätt att etablera lanthandel oavsett avstånd från staden kom antalet lanthandlare att snabbt fördubblas. År 1870 fanns således hela 4.300 lanthandlare i Sverige.

Lanthandeln hjälpte till att sprida konsumtionen i samhället. Landsbygdsbefolkningen behövde inte åka in till staden för att köpa varor, vare sig det gällde livets nödtröft eller livets goda. Handelsboden erbjöd smör, mjöl och snus. Men också olika tyger, kläder och skor, spik och skruv. Genom att erbjuda ett brett sortiment spred lanthandlarna varor och vanor till de mest avlägsna delarna av Sverige. Om något inte fanns inne kunde man beställa det. På så sätt kunde lanthandeln sälja både plogar och cyklar.



Över hela landet

Lanthandelsboden var en viktig mötesplats. Innan snabbköpet slog igenom på 1950-talet var det handelsmannen eller biträdet som plockade fram varorna. Det tog sin tid. Kunden kunde tillbringa en god stund i handelsboden. Via handelsmannen, biträdet och andra kunder fick man sig till livs lokalt skvaller, men också nyheter från Sverige och utlandet.

Lanthandlaren fungerade ibland som bankir genom att låna ut mindre summor. Några kombinerade lanthandel med annan affärsverksamhet, t.ex. som delägare i en kvarn eller ett sågverk. Lanthandlaren köpte också upp lokalt producerade varor som smör, trävaror, hudar m.m. Dessa såldes i den egna boden, eller till större uppköpare.



Lanthandelns upphörande

Den traditionella lanthandeln försvann fr.o.m. 1960-talet för att ersättas av snabbköp. Såväl enskilda handlare som medlemmar i ICA eller kooperationen kom att koncentrera utbudet till dagligvaror. Vilde folk köpa andra varor kunde man ta bilen in till eller centralorten, eller köpa kläder och annat på postorder från Ellos, Josefssons eller Clas Ohlson.

Från 1980-talet har den ökade storskaligheten samt avfolkningen av landsbygden lett till att mindre butiker på landet försvunnit. Av de tre stora dagligvaruföretagen är det ICA som hänger sig kvar längst på mindre orter. Under de senaste åren har alla tre dragit igång särskilda butikskoncept som skall passa mindre orter (och stadsdelar). ICA har ICA Nära och Nära Dej, Coop har Coop Nära och Axfood Handlar'n. Detta har bidragit till att butiker på landsbygden lättare kan överleva. Om än med ett begränsat utbud är lanthandeln inte död.



Exempel på varor i en lanthandel / Utdrag ur fakturor 1906

Krusbärsvin	Vadd	Knallhattar	Melanch
Lantvin	Rotfruktskvarn	Patronhylsor	Ägglådor (5, 10 och 15 tjogs)
Portvin	Primus	Velocipeder	Fint salt
Cognac	Cigaretter	Krukor	Mellansalt
Spillånga	Cigarrcigaretter	Syltburkar	Grovt salt
Kaffe	Snörskor	Fat	Bitsocker
Bakpulver	Smartinskor	Takpapp	Kanel
Fläskkorv	Smör	Brädor	Senap
Medwurst	Flormjöl	Lister	Ris
Tvättpulver	Rågsikte	Bomullstyg	Rökt fläsk
Nattkärl	Vetemjöl	Lakansväv	Stärkelse
Handfat	Citroner	Kamgran	Såpa
Lampglas	Klöverfrö	Underkjolstyg	Dukar
Oljehus	Kork	Ansjovis	Handdukar
Skärmar	Kraftpapp	Klippfisk	Elegantbyxor
Lyktglas	Salpeter	Potatismjöl	Skjortor
Stekfat	Sirap	Asfalttjära	Tröjor
Dricksglas	Stenkol	Trätjära	Konfekt
Kardas	Färger	Brevkort	Kuvert
Spin	Penslar	Bröstkaram	Påsar
Strykpanna	Fotogenkök	Mandelkaram	



Forts. **Exempel på varor i en lanthandel / Utdrag ur fakturor 1906**

Rysk marmelad

Tvål

Dockor, bilderböcker

Glasögon

Fodral dito i papp, trä

och Läder

Tandborstar

Kalsonger

Spetsar

Synålar

Ridspön

Väskor

Fotogen

Frösorter

Borr, spik

Hinkar

Kastruller

Redskap

Slipstenar

Tjuder

Tapeter

Bårder

Halmhattar

Skrivpapper

Bolster

Galoscher

Gardiner

Kaffe

Mattvarp

Rågsikte

Danhult

Förbandsartiklar

Flugfångare



Detta är inte ett utdrag från lanthandeln på Dalarö. Det är det några av de varor som fanns i en lanthandel i Skåne 1906.

Detta var bara några exempel på vilka varor som handlaren förmedlade.

För att bättre förstå handelsbodens betydelse får man tänka sig handlaren som dåtidens varuhus, postorderföretag och distributör.

Handlaren var samhällets nav, han förmedlade dåtidens alla varor och tjänster.

Utifrån kundernas önskemål såg handlaren till att lösa efterfrågan på bästa möjliga sätt, ingenting var omöjligt.



Ett bra exempel i modernare tid var Nils Janssons Lanthandel på Smådalarö som fanns i 50 år, 1945 till 1995.

Nils sade alltid

"Det som inte fanns i lager tar jag hem på beställning".

Läs mer om Jansson i DHF:s redovisning SC117.

En riksnöhet 1893, 28 augusti.

Samma skrivning var införd i Svenska Morgonbladet, Sörmlands Läns Tidning, Stockholms Läns Tidning, Stockholms Dagblad, Norrköpings tidning, Stockholmstidningen, Aftonbladet och Dagens Nyheter.

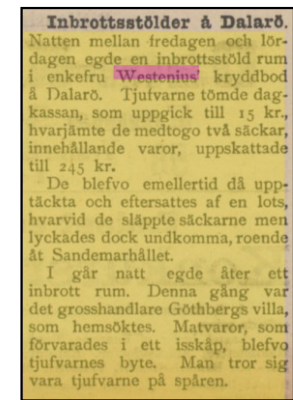
Inbrottsstöld i Dalarö.

Natten mellan fredagen och lördagen egde en inbrottsstöld rum i enkefru Westenius kryddbod i Dalarö. Tjuvarne tömde dagskassan, som uppgick till 15 kr, hvarjämte de medtogo två säcker innehållande varor, uppskattade till 245 kr.

De blefvo emellertid då upptäckta och eftersatta av en lots, hvarvid de släppte säckarna men lyckades dock undkomma, roende åt Sandemarhållet.

I går natt egde åter ett inbrott rum.

Denna gång var det Göthbergs villa som hemsöktes. Matvaror som förvarades i ett isskåp, blefvo tjuvarnas byte. Man tror sig vara tjuvarne på spåren.



1 kr 1893 = 73.53 kr 2023

15 kr = 1.102 kr

245 kr = 18.014 kr

Grosshandlare Göthberg =
Baldersvägen 1.





Stenhuset ca. 1950.



SLUT